

SNJEŽNA KRALJICA

Bajka u sedam priča

Prva priča - Ogledalo i rbine

Hajde da počnemo. Kad završimo priču, znat ćemo više nego što sad znamo. Čujmo, dakle: Bio jednom zao duh, hud do zla boga, pravi đavo. Jednog dana bijaše osobito dobre volje, jer je načinio neobično ogledalo: sve dobro i lijepo što se u njemu ogledalo, rasplinjavalo se i gubilo, a sve što ne valja i što je ružno, isticalo se i još ružnije bivalo. Najljepši zeleni vidici u tom ogledalu postajahu poput kuhana zelja, a najbolji ljudi bijahu ružni ili stajahu na glavi i pokazivahu se bez trupa: lice bi im se tako izobličavalo da ih nikako nisi mogao poznati; ako li je tkogod imao pjegu na licu, mogaše biti siguran da će mu se u onom ogledalu razvući preko nosa i prekriti mu usta.

Divne li zabave! — uzradova se đavo. Čovjek u kome bi se porodila dobra i pobožna misao u tom bi se ogledalu cerio i kreveljio, tako te se đavo grohotom smijao uživajući u tome svom umještvu.

Svi đavolovi đaci — jer đavo imaše svoju školu — bajali na sva usta kakvo se čudo zbilo. Sad se istom može pravo vidjeti, mišljahu vražji đaci, kakav je svijet i kakvi su ljudi. S onim ogledalom obigraše svijet, tako te naposljetku ne bi zemlje ni čovjeka što se u njem ne ogledaše i ne vidješe iskrivljeni.

Prohtjede se tome paklenom soju i na samo nebo uzletjeti, da na sprdnju uzmu anđele i Gospoda. I što su više k nebesima s ogledalom letjeli, to se ono sve više cerilo i treslo, da su ga jedva u rukama držali. Letjeli su sve više i više, sve bliže Bogu i anđelima. Ogledalo se tako strahovito treslo cereći se da im je ispalo iz ruku, tresnulo o zemlju, razbilo se i razletjelo u komadiće, u milijune i milijune rbina i zrnaca.

A sada nastade još veća nesreća negoli prije: neki se komadići tog ogledala — čestice sićušne kao zrnca sitnog pijeska — razletješe bijelim svijetom, pa gdje bi se ljudima koja čestica u oko natrunila, ondje bi ostala, tako te bi ljudi vidjeli sve naopako, ili bi barem u svemu vidjeli samo ono što je krivo, zlo i naopako. Svaki, naime, trunak ogledala bijaše dijelom cjeline, imaše moć i svojstva što ih je samo ogledalo imalo. Ponekim ljudima zađe staklovina i u srce, a otad im ono — da strašna li udesa — bješe kao zalomak leda.

Bijaše i većih komada razbijenog ogledala: od njih su ljudi načinili okna, ali kroz takva okna nije valjalo gledati svoje prijatelje. Neki se komadići upotrijebiše za stakla na naočarima — ali teško svijetu otkad ljudi na nos nataknuše takve naočari da dobro vide i pravedno sude. Hudoba se grohotom smijala, vrag hihotao da mu se sve trbuh tresao, a to ga ugodno golicalo. A vani zrakom i dalje letjele sitne čestice staklovine, kako ćemo sada čuti.

Druga priča - Dječak i djevojčica

U velikom gradu, gdje je toliko kuća i ljudi te ne može svatko imati svoj vrtić, nego se većina mora zadovoljiti cvijećem u loncima — u tome velikom gradu živjelo dvoje uboge djece što imahu vrtić nešto veći od lonca za cvijeće.

Dječak i djevojčica nisu bili brat i sestra, ali su se voljeli kao da su prava braća. Roditelji im stanovahu u najbližem susjedstvu, jedni sučelice drugima, u potkrovlju dviju kuća: krov se jednog susjeda doticao krova drugoga, a između krovova bijaše žlijeb. Iz jedne i druge potkrovnice gledao malen prozor: prekoračiš li žlijeb, eto te s jednog prozora na drugi. I jedni i drugi roditelji imali pred prozorom povelik drven sanduk u kojem je raslo nešto najpotrebnije zeleni za kuhinju; osim toga, kako u jednom tako i u drugom sanduku rastao malen ružin grm na kojem su ruže bujno cvale.

Roditelji se dosjetiše da sanduke stave poprijeko na žlijeb, slijeva i zdesna, tako te sad sanduci gotovo dopirahu od jednoga do drugoga prozora, kao da su dvije lijehe, dva cvjetna bedema. Grašak se spuštao niza sanduke u zelenim vijencima, grmovi ruže pustili duge grančice, prepletale se one oko prozora i svijale poput kakva malog slavoluka od vriježa, lišća i cvijeća.

Kako su sanduci bili visoki, a djeca znala da se ne smiju penjati, to im roditelji često dopuštahu da pođu jedno drugome, te bi sjela na svoje klupice pod ružinim grmom i lijepo se igrala.

A kad bi zima došla, i njihova bi radost prestala. Prozori često bijahu sasvim zamrznuti, ali su djeca grijala bakarne novčiće na peći, stavljala vrući novčić na zamrzlo okno, a nato se topio led i stvarala okrugla rupica na staklu; iza rupice na jednom i drugom prozoru gledalo milo i blago oko: za jednim prozorom stajao dječak, za drugim djevojčica.

Dječaku bijaše ime Kay, djevojčica se zvala Gerda. Ljeti mogahu jednim skokom biti jedno kraj drugoga, a da se zimi nađu zajedno, valjalo je silaziti niza stube, niz tolike stube, i opet se uspinjati; a vani snijeg mete.

— Bijele se pčele roje — kaziva baka.

— Imaju li bijele pčele maticu, svoju kraljicu? — pitao dječak, jer je znao da je prave pčele imaju.

— Imaju — odgovori baka. — Ona je ondje gdje je roj najgušći: najveća je od sviju, nikad se na zemlji ne smiruje, već uvijek odlijeće u crni oblak. Za mnoge zimske noći leti gradskim ulicama i proviruje kroz prozore, a nato se stakla, od njezina pogleda, smrznu i okite bijelim cvijećem.

— Jest, jest, to sam već vidio — prihvaća dječak.

— I ja, i ja! — uzvikuje djevojčica.

Oboje znaju da je to živa istina.

— A može li snježna kraljica ovamo k nama? — pita djevojčica.

— Neka samo dođe — uzvikuje dječak — stavit ću je na toplu peć, pa će se rastopiti.

Baka ga pomilova po kosi i uze pričati druge priče.

Uvečer se mali Kay, kada bijaše kod kuće i kad se spremaše u postelju, pope na stolac kraj prozora i poče gledati kroz rupicu na oknu. Vani padale snježne pahuljice, a jedna između njih, najveća među svima, zastade na rubu sanduka za cvijeće. Pahuljica je sve više i više rasla, dok se najposlije ne pretvori u cijelu ženu, uvijenu u najtanji bijeli veo, satkan od milijuna snježnih zvjezdica. Bješe krasna, bajna, ali sva od leda, sjajna blještava leda — a ipak bijaše živa. Oči joj blistahu poput dviju jasnih zvijezda, živahno pogledahu, nigdje da stanu. Kimnu glavom prema prozoru i mahnu rukom. Dječak se uplaši, skoči sa stolca, a uto kao da vani, upravo pokraj prozora, proletje velika ptica.

Sutradan mraz zabijelio, ojužilo, i eto ti proljeća na vrata. Sunce zasjalo, pokazalo se zelenilo, lastavice gnijezda gradile, okna se širom otvorila, a dječak i djevojčica opet sjedili u svome vrtiću gore na žlijebu, povrh svih katova.

Ljetos su ruže krasno cvale. Djevojčica je naučila neku pjesmicu u kojoj se i ruže spominju; pri spomenu o ružama sjetila bi se svojih, te bi dječaku zapjevala, a on s njome:

Ruže cvatu, a kad prođu, Božića nam dani dođu.

I dječica, držeći se za ruke, cjelivahu ruže, gledahu svjetlost Božjeg sunca i razgovarahu s njome...

Da krasnih li ljetnih dana, divnih li časova vani, među svježim ružicama, što su cvale kao da nikad neće prestati: mislio bi, dovijeka će tako cvasti.

Kay i Gerda sjedahu i gledahu slikovnicu, punu životinja i ptica, kadli Kay, baš kad je ura na velikom crkvenom tornju izbijala pet sati, odjednom povika:

— Jao, nešto me u srce ubode! Sad mi opet nešto u oko upade!

Djevojčica mu stavi ruku oko vrata, on treptaše očima, ali se nije ništa moglo vidjeti.

— Čini mi se da je izišlo — reče dječak.

Ali nije izišlo. U oko mu zašao trunak staklovine od onoga razbijenog, đavoljeg ogledala — još ga se sjećamo — ogledala u kojemu se sve što je plemenito i lijepo, ogledalo kao nisko i ružno, a svaka se greška i mana odmah isticala i vidjela.

Ubogi Kay! Čestice mu te staklovine i u srce zašle; srce će mu doskora postati komad leda. Nije ga više boljelo, ali je trunak ondje ostao.

— Zašto plačeš? — upita Kay djevojčicu. — Tako postaješ ružna! Nije mi ništa!

— Gle! — povika opet dječak. — Onu ružu crv izjeda! A ova se sasvim nakrivila! Zaista su ružne!

Ružne kô i sanduci u kojima rastu!

I nogom udari u sanduk i otkide dvije ruže.

— Kay, što radiš! — uzviknu djevojčica.

Kada dječak vidje koliko se djevojčica uplašila, on otkide još jednu ružu i kroz prozor uskoči u svoju sobu, ostavivši dobru, malu Gerdu samu.

Kad bi kasnije Gerda došla sa slikovnicom, dječak bi govorio kako je slikovnica za djecu u kolijevci, a kada bi baka pripovijedala priče, Kay bi neprestano zanovijetao. Kad bi mu se pružila prilika, Kay bi se šuljao za bakom, natakao bi na nos njezine naočari i oponašao je u govoru; umio je izvrsno oponašati, te se svatko smijao.

Ubrzo je znao svakoga, iz cijele ulice, oponašati u govoru i hodu. Sve što na kome bijaše neobično ili ružno, sve je Kay zapažao, sve oponašao, tako te ljudi govorahu: »Glavica je u njega, glavica!«

A svemu zapravo uzrokom bijaše čestica staklovine što mu se u oko natrunila i u srce zabola; zato je i malu Gerdu zadirkivao, djevojčicu koja ga je svim srcem voljela.

I njegove igre postadoše sasvim drugačije negoli prije, bijahu nekako razboritije.

Jednoga zimskog dana, kad su padale snježne pahuljice, dječak dođe s velikim povećalom, ispruži rukav na snijeg, da se uhvati koja pahuljica.

— Ded pogledaj u staklo, Gerda! — kaza dječak.

A pod staklom svaka snježna pahuljica bila jako uvećana i pretvarala se u krasan cvijet ili u šestokraku zvijezdu. Bijaše ih zaista lijepo vidjeti.

— Vidiš li kako su lijepe! — reče Kay. — Zar nisu zanimljivije negoli prave ruže? I kakve li pravilnosti! Nigdje greške. Šteta samo što se tope.

Nedugo zatim dođe Kay s velikim rukavicama i saonicama na leđima te viknu Gerdi na uho:

— Dopustili mi da se sanjkam na velikom trgu, gdje se i drugi igraju.

I nestade ga.

Ondje bi na trgu smioniji dječaci privezivali svoje saonice za seljačke saone, te bi se tako podosta vozili. Bijaše zaista veselo. U najvećem jeku igre naiđoše velike saone, bijelo obojene; u njima sjedila prilika, sva umotana u bijelu bundu, s bijelom šubarom na glavi. Saone dvaput zavezoše oko trga, a naš Kay brže-bolje priveza svoje saonice za njih, pa hajde za njima.

Saone jurile sve brže i brže, a onda zaokrenuše u obližnju ulicu. Prilika što je sjedila u saonama okrenu glavu te prijazno kimnu Kayu, kao da su stari znanci. Kad god bi dječak htio da odveže svoje saonice, ona bi mu prilika svaki put kimnula glavom, te bi se Kay dalje vozio. I tako prođoše kroz gradska vrata te izidoše iz grada.

Osuo gust snijeg, zavila mećava, tako da dječak ni prsta pred nosom nije vidio. A saone dalje jure. Kay brzo prihvati za konopac da odveže svoje saonice, ali zaludu: saonice se čvrsto držale saona, kao da su za njih prirasle, i jurile kao vjhor. Dječak poče iz svega glasa vikati, ali ga nitko ne ču; mećava i dalje vila, a saonice za saonama letjele kao da ih vjetar nosi. Kadikad bi odskočile, kao da prelaze preko graba i živica. Htio je izmoliti molitvu, no sveder mu na um padao veliki *jedanput jedan*.

Snježne se pahuljice krunile u veće pahulje što su sveudilj rasle, dok naposljetku ne bijahu kao velike bijele kokoši. Odjednom se maknuše ustranu, saone stadoše, a prilika što je u njima sjedila ustade i uspravi se: bunda joj i šubara bijahu od samoga snijega. Pokaza se žena, tanka i visoka, sjajnom bjelinom prelivena: bješe to Snježna kraljica.

— Dobro se provozasmo! — napomenu ona. — Na toj ćeš se zimi živ smrznuti! Uvuci se u moju medvjedu bundu!

To govoreći stavi ga kraj sebe u saone i krznom ga umota: bijaše mu kao da u meki snijeg tone.

— Je li ti još hladno? — upita ga i poljubi u čelo.

Uh! bijaše taj cjelov hladniji od leda, hladnoćom ga prože do srca, koje već napol bijaše komad leda.

Učini mu se kao da će umrijeti — ali samo načas, jer mu odmah odlanu, te više i nije ćutio studeni što je stezala svuda naokolo.

— Saonice, moje saonice! Ne zaboravi ih! — prisjeti se Kay, komu saonice bijahu prva pomisao.

No saonice mu bjehu privezane za jednu između bijelih koka, a ta je s njima jurila za velikim saonama. Snježna kraljica još jednom poljubi Kaya, a on zaboravi malu Gerdu, baku i sve kod kuće.

— Neću te više poljubiti — reče Snježna kraljica — jer bi poginuo od mojih cjelova.

Kay je pogleda — bijaše tako lijepa. Pametnijeg i ljepšeg lica nije mogao zamisliti. Sad mu se nije činila onako ledena kao one večeri kad ju je vidio pred prozorom i kad mu je mahnula rukom. U njegovim očima bijaše uzvišena, te se više nije bojao; kaza joj kako umije napamet računati, čak i s razlomcima, i kako za svaku zemlju zna koliko joj četvornih milja iznosi površina i koliko ima

pučanstva. A ona se na sve samo smiješila. Učini mu se da sve ono što zna nije ništa, pa se zagleda u beskrajno nebesko prostorje, u neizmjerni svemir.

Snježna je kraljica s njime letjela visoko, visoko, gore u tamne oblake, dok je mećava vila i vjetar hućio kao da pjeva stare pjesme.

Letjeli su iznad šuma i jezera, promicali povrh mora, prolazili iznad dola, hladan vjetar pod njima šibao, vuci zavijali, snijeg svjetlucao, a nad njima vrane prelijetale i graktale; nad svime sjao mjesec, velik i jasan, a Kay ga gledao svu noć, zimsku, dugu. Danju je spavao Snježnoj kraljici uza skute.

Treća priča - U cvjetnjaku žene koja zna čarati

Što se događalo s malom Gerdom otkad se Kay nije vratio? Kud li se dječak mogao odmetnuti? Nitko to ne mogaše reći, nitko to nije znao ni slutio.

Dječaci pripovijedahu kako su ga vidjeli kad je svoje saonice privezao za velike, lijepe saone što su prošle kroz ulice i na gradska vrata izišle. Ali nitko nije znao gdje bi dječak mogao biti.

Mnoge se suze za njim proliše, gorko i dugo plakaše mala Gerda. Mišljahu da je mrtav, da se utopio u rijeci što teče pokraj grada. Bijahu to teški zimski dani, tužni i žalosni.

Najposlije dođe i proljeće, granu toplo sunce.

— Kay je mrtav, nema ga više! — tugovala mala Gerda.

— Nije tako — tješio je sunčev sjaj.

— Mrtav je, nema ga više! — jerala se lastavicama.

— Nije tako — uzvraćale laste, te i Gerda naposljetku povjerova da nije tako.

— Obut ću nove, crvene cipelice što ih Kay još nije vidio, pa ću poći na rijeku; pitat ću je za njega — reče Gerda jednog jutra.

I zaista toga jutra rano ustane, u sam osvit zore, poljubi baku, koja je još spavala, obuče crvene cipelice i sama samcata prođe kroz gradska vrata, ravno na rijeku.

— Je li istina — zapita ona rijeku — da si mi uzela maloga druga s kim se igram? Poklonit ću ti svoje crvene cipele ako mi ga vratiš.

I pričinu joj se kao da joj valovi čudnovato kimaju; stoga svuče crvene cipelice, najdraže što ih je imala, pa ih baci u rijeku. Ali cipelice padoše tik uz obalu, a mali joj ih valovi opet na žal iznesoše. Kao da je rijeka time pokazala kako neće Gerdinih cipelica — najmilije što djevojčica ima — jer u rijeci nema Kaya. Mala Gerda pomisli da ih nije dovoljno daleko bacila, pa stoga uđe u čamac što bijaše u trčaku, pođe čamcu na drugi kraj, na kljun, te odande cipelice baci u vodu. No čun ne bijaše privezan: od Gerdinih se pokreta čunak zaljuljao i počeo kliziti od obale. Djevojčica to opazi te se požuri da iskoči na obalu, ali dok je ona došla na drugi kraj, čun se već dobar lakat otisnuo i počeo brže kliziti niz vodu. Uplašila se mala Gerda i briznula u plač, ali je nitko ne ču osim vrabaca, a oni je ne mogahu na obalu prenijeti; samo su letjeli duž obale i cvrkutali kao da je žele utješiti: »Živ-živ! To smo mi!«

A čamac međuto klizio niz rijeku. Mala Gerda uvukla dušu, prestrašena sjedila u čamcu, sa samim bječvicama na nogama. Za njom plovile njezine crvene cipelice, ali ne mogahu čuna stići, jer je sve brže odmicao.

Na obalama ljepota i milina: krasno cvijeće, staro drveće, zeleni obronci po kojima pasu ovce i krave, ali nigdje žive duše.

»Možda me rijeka nosi malom Kayu«, pomisli Gerda i na tu se pomisao razvedri. Uspravila se u čamcu te je sate i sate promatrala krasne zelene obale.

Ploveći tako stiže napokon do velika voćnjaka, gdje se drveće nakitilo trešnjama i gdje bijaše koliba s prekrasnim crvenim i modrim oknima, slamom pokrivena, a pred njom dva vojnika od drveta što držahu pušku na pozdrav svakome tko bi mimo njih projedrio.

Gerda im povika, misleći da su živi, ali se oni, naravno, ne odazvaše. Djevojčica im još bliže doplovi, jer je sada rijeka čun potjerala kraju.

Gerda im još jače povika, a nato iz kolibe iziđe starica; bijaše veoma stara, u hodu se o štap opiraše; imale velik slamni šešir, kojim se štiti od sunčane žege, a po njem islikano najubavije cvijeće.

— Ubogo moje dijete! — prozbori starica. — Kako si samo dospjela na tu silnu rijeku i u tuđ se svijet otisnula?

I starica siđe do vode, zakvači čun štapom, privuče ga žalu te izvede malu Gerdu.

Obveseli se djevojčica što je opet nogom stala na suho, ali se ipak ponešto uplaši nepoznate starice.

— Hodi i kazuj mi tko si i kako si ovamo stigla — reče joj starica.

Gerda joj poče pričati o svemu, a starica neprestano vrtjela glavom i ponavljala: — Hm, hm!

Kad je djevojčica dovršila svoje kazivanje, upita staricu nije li vidjela malog Kaya, a starica joj uzvratila kako onuda nije prošao, ali će možda još naići. Kaza joj da se ne žalosti, već neka kuša njezine trešnje, neka pogleda njezino cvijeće što je ljepše nego i u kojoj slikovnici — svaki cvijet umije priču pričati. I starica uze djevojčicu za ruku te je uvede u kolibu i zaključa vrata.

Prozori bijahu visoko podignuti, a stakla crvena, modra i žuta, tako te je danje svjetlo padalo unutra u čudnovatim šarenim prijelomima; na stolu se crvenjele divne trešnje Gerda mogaše jesti koliko joj srce ište. Dok je jela, starica joj kosu zlatnim češljem češljala, a svijetla se kosa u lijepim zlaćanim uvojcima povijala niz milo okruglo lišće, poput ružice rumeno.

— Odavno već želim takvu milu djevojčicu — govoraše starica. — Vidjet ćeš kako ćemo se slagati i kako će nam lijepo biti.

I što joj je dalje starica kosu češljala, sve je više djevojčica zaboravljala svoga malog druga, jer starica bijaše čarobnica. Nije bila zla čarobnica; samo je malo čarala, a i to zabave radi. Sad je htjela da kod sebe drži malu Gerdu; stoga iziđe u vrt, mahnu štapom iznad ružinih grmova, a oni, kako god su lijepo cvali, nestadoše u crnoj zemlji svi odreda, te više i nisi mogao vidjeti gdje su prije bili. Bojala se stara da bi se mala Gerda, videći ruže, sjetila svojih ruža i malog Kaya te bi onda pobjegla kući.

Nato starica odvede Gerdu u cvjetnjak.

Bože mili, kakva li tu mirisa bijaše, kakve li krasote! Bješe cvijeća kakva samo zamisliti možeš, cvijeća iz svih godišnjih doba, svih boja, u najljepšem cvatu. Nikakva ga slikovnica nema ljepšega ni šarenijega.

Gerda skakaše od radosti te se igraše dok sunce ne klonu zapadu, iza visokih, granatih trešanja. A tada starica priredi divnu posteljicu sa crvenim, svilenim jastucima po kojima bijahu navezene modre ljubičice; tu djevojčica slatko usnu, i divne snivaše sne, kao kakva kraljevna u vjenčani dan.

Sutradan se mogla opet igrati sa cvijećem u toplu sjaju sunca — tako prodoše mnogi dani. Gerda poznavala svaki i najmanji cvijet, i ma koliko ondje cvijeća bilo, sve se djevojčici činilo da jednoga ipak nema — kojega, to pak nije znala.

I tako jednoga dana sjedaše u vrtu i promatraše staričin slamni šešir po kojemu bijaše naslikano svakojako cvijeće, a među njim ruža ponajljepša. Starica bješe zaboravila da ružu makne između cvijeća na svome ljetnom šeširu kadno je prave ruže iz cvjetnjaka uklonila i u zemlju ih zatjerala. Tako već biva kada čovjek nije uvijek pribran.

— Što! — uzviknu Gerda. — Zar to ružâ ovdje nema? — i otrča među lijehe da ih traži.

Traži ovdje, traži ondje, ali nigdje da ih nađe.

Djevojčica sjede i zaplaka, a vruće joj suzice kapahu na zemlju upravo na ono mjesto gdje bijaše iščeznuo jedan između ružinih grmova; tek što suze zemlju nakvasiše, najedanput iz nje niknu ružin žbun, isto onako rascvao kakav bijaše kadno je u zemlju nestao. Gerda ga zagrlila, poljubi mu cvijet za cvijetom, prisjeti se krasnih svojih ruža kod kuće, prisjeti se malog Kaya.

— Gle, koliko sam se zadržala! — uskliknu djevojčica. — Ta nisam li pošla tražiti Kaya? Zna li gdje je? — upita ruže. Mislite li da je mrtav, da ga više nema?

— Nije mrtav, ne — uzvратиše ruže. — Ta bijasmo u zemlji, svi su mrtvi ondje, ali Kaya ne bijaše.

— Hvala vam — reče Gerda te pođe drugom cvijeću; svakom cvijetku u čašku zaviri i upita:

— Znaš li možda gdje je mali Kay?

A svaki se cvijetak na suncu njihao sanjajući svoju bajku ili priču, i mnogih se naslušala Gerda, no nijedan ne zna o Kayu što god kazati.

Pa što to kazivaše crveni ljiljan?

»Čuješ li bubanj: bum-bum? Samo su dva zvuka, uvijek: bum-bum! Počuj kako žene nariču, počuj brahmanskog svećenika! U dugu, crvenu plaštu Hindustanka stoji na lomači. Plamen liže oko nje i oko mrtvoga joj muža, ali Hindustanka misli na živoga što je s ostalima u krug stao, na onoga čije oči pale

žešće nego plamen, na onoga što joj ognjem svojih očiju srce sažiže jače od plamena na kojem će joj evo tijelo u pepeo sagorjeti. Može li plamen lomače ugasiti srca plam?«

— To nikako ne razumijem — kaza mala Gerda.

— To je moja bajka — reče crveni ljiljan.

A što priča hladolež?

»Iznad uzane staze nadvio se drevni zamak; gusti zimzelen uspuzao po starim, crvenim zidinama, list do lista povio se oko shoda; na shodu stoji djevojka, nagnula se preko ograde i gleda dolje na puteljak. Nema te ruže na grančici što bi od nje bila svježija ili ljepša — ni cvijetak s rascvale jabuke, kad ga vjetar ponese, ne lebdi u zraku tako lako kao ona; a kako li meka svila na njoj šušti! "Zar ga još nema?"«

— Misliš, Kaya? — upita mala Gerda.

— Govorim o svojoj bajci, o svome snu — uzvratila hladolež.

Što li priča mala visibaba?

»Između drveća o konopu visi duga daska — to je njihaljka. Dvije ljupke djevojčice sjede na njoj i ljuljaju se: haljine im bijele poput snijega, svilene im trake, duge i zelene, lepršaju oko šešira. Bratac, nešto veći od njih, stoji na ljuljački: naslonio se na konop, obuhvativši ga, da se pridržava, jer u jednoj ruci drži zdjelicu, a u drugoj glineni kamiš; otpuhuje mjehuriće od sapunice. Njihaljka se njiše, mjehurići se nadimlju i lete prelijevajući se u krasnim bojama; posljednji još visi na duhaljci i ljulja se na vjetru. Njihaljka se njiše, a crno se psetance, lagano ko i mjehurići, uspravlja na stražnje noge: i ono bi se ljuljalo. No njihaljka se vraća, psetance pada, laje i ljuti se. Djeca mu se smiju, mjehurići pucaju. Daska što se ljulja, pa nestalna slika pjenastih mjehurića — eto moje pjesme.«

— Ne velim da nije lijepo što kazuješ, ali pripovijedaš tako tužno, a maloga Kaya i ne spominješ.

Kakvu li priču zumbuli imaju?

»Bile jednom tri sestre, nježne, tanahne. U jedne haljina crvena, u druge modra, a u treće sasvim bijela. Držeći se za ruke igrahu kolo pokraj tiha jezera, na jasnoj mjesečini. Ne bijahu to vile, već kćeri ljudske. Sladak se miris širio, a djevojke nestale u šumu. Mirisalo sve jače i jače — tri lijesa, u kojima bijahu lijepe djevojke, kliznu iz guštika i zaplove jezerom. Krijesnice naokolo lete i svjetlucaju, kao da su sitne svjećice. Jesu li to djevojke usnule ili su mrtve? Miris cvijeća kaže da su mrtva tijela, Večernje im zvono opijelo zvoni.«

— Sasvim si me rastužio — reče mala Gerda. — Ti, zumbule, prejako mirišeš te moram pomišljati na mrtve djevojke. Zar je zaista mali Kay umro? Ruže bijahu pod zemljom, one kažu da nije.

»Cin-cin!« zazvoniše zvonci zumbulovi.

— Ne zvonimo mi nad malim Kayom: ta, i ne poznajemo ga; mi samo pjevamo svoju pjesmu, jedinu koju znamo.

I Gerda pođe do maslačka što provirivaše iz svijetle, zelene trave.

— Malo, jarko sunašće — obrati mu se Gerda — reci, znaš li gdje da nađem svoga malog druga?

A maslačak divno zasja i pogleda Gerdu. Kakvu li će joj pjesmu zapjevati? Ali ni ta Kaya ne spomenu.

»U malom dvorištu sunce Božje toplo zasjalo u prvi proljetni dan. Sunčani traci klize niz bijeli zid susjedne kuće, a tik do zida izrasli prvi žuti cvjetići, zasjali poput zlata na toplim sunčanim zrakama. Stara bakica izišla na dvorište i sjela na klupu; unuka, siromašna, lijepa sluškinja, vraća se s kratka posjeta i cjeliva baku. Čisto je zlato, zlato srca, u tome blagoslovljenom cjelovu. Zlato na ustima, zlato u srcu, zlato na nebu u jutarnji sat. Eto moje priče.«

— Jadna moja baka! — uzdahnu Gerda. — Zacijelo čezne za mnom i tuguje, kao što je i za Kayom tužna i žalosna. No vratit ću se brzo kući i dovesti Kaya. A što da dalje cvijeće pitam: svaki cvijet svoju pjeva; zalud muka, od cvijeća ništa doznati neću.

I suvratila haljinicu, da bi brže trčala. Ali je sunovrat udari po nozi kad je preko njega skočila. Djevojčica zastade, pogleda dugi žuti cvijet te upita:

— Znaš li možda ti štogod reći? — i sasvim se sagnu cvijetu.

Što veli sunovrat?

»Sebe samoga gledam, sebe samog gledam. O, kako mirišem. Gore u potkrovlju mala plesačica, napol odjevena, stoji sad na jednoj nozi, sad na objema; cio svijet gazi nogama, ona je puka obmana očiju. Iz čajnika lijeva vodu na komad platna: to je steznik. Čistoća je krasna. I bijelu je haljinu, što na klinu

visi, u čajniku prala, a na krovu je sušila. Plesačica odijeva na se haljinu, oko vrata stavlja rubac žute, šafranove boje, te se haljina još bjeljom pričinja. Nogu uvis! Gle kako stoji na jednoj nozi, strši na jednoj stabljici! Sebe samog gledam, sebe samog gledam!«

— Briga me za to! — kaza Gerda. — Što mi to pričaš! — pa otrča na kraj vrta.

Vrata bijahu zaključana, ali Gerda pritisnu zahrđalu kvaku: vrata se otvoriše, a djevojčica poteče, bosih nožica, u široki svijet. Triput se osvrnu, ali ne vidje da je itko goni. Naposljetku je sustala, nije mogla dalje trčati, pa sjede na velik kamen. Kad se obazrela oko sebe, vidje kako je ljeto davno odmaklo, i kasna se već jesen bani.

— Bože dragi, koliko li se zadržah! — uzviknu mala Gerda. — Eto, već i ojesenilo! Ne smijem više časa časiti! — i ustade, da uzme put pod noge.

O, kako joj nožice bijahu izranjene i umorne! A stud i pustoš na sve strane, Sasvim požutjelo dugo vrbovo lišće, rosa s njega kapljama kapala; list za listom otpadao, jedino je crni trn još plod nosio — opore trnjine što čovjeku usta skupljaju. O, kako bijaše tmurno i mučno u širokom svijetu!

Četvrta priča - Knežević i kneginjica

Umornoj Gerdi valjalo opet otpočinuti. Gdje je sjedila, prema njoj po snijegu doskakuta velik vran. Dugo je mirno stajao, gledao djevojčicu i glavom potrésao, a onda zagrakta:

— Kvar-kvar! 'bar dan! 'bar dan!

Bolje nije znao, ali je djevojčici dobro mislio te ju upitao kamo će tako sama u daleki svijet. Gerdi se objasni riječ *sama*, i ona joj u cijelosti shvati značenje; stoga vranu isprivedjedi sav svoj život i sudbinu i upita ga nije li Kaya gdje god vidio.

Vran veoma mudro kimnu glavom i reče:

— Pa moglo bi biti, moglo bi biti!

— Zar zaista?! — uzviknu mala Gerda te gotovo uguši vrana ljubeći ga.

— Samo mudro i polako! — kaza vran. — Čini mi se, mogao bi ono biti mali Kay, ali te sada zacijelo zaboravio kraj kneginjice.

— Zar je on kod kakve kneginjice? — upitat će Gerda.

— Čuj me — nastavi vran; — no tako mi je mučno tvojim jezikom govoriti. Razumiješ li *vranji* ili *tajni govor* ¹, lakše ću ti kazivati.

— Ne, toga jezika nisam učila — uzvratila Gerda. — Zna ga moja baka, a zna i tajni govor. Da sam ga barem učila!

— Ništa zato — priklopi vran. — Kazivat ću kako umijem; bit će loše, dakako.

I vran uze pripovijedati što je znao:

— U kraljevstvu u kojem se evo nalazimo, to jest u ovoj našoj kneževini, živi neizmerno pametna kneginjica; pročitala je sve novine, koliko god ih ima na svijetu — pročitala pa i zaboravila, jer je pametna. Nedavno ti ona sjedi na prijestolju — vele da to nije baš ugodno — kadli joj na um padne neka pjesmica, i ona je zapjevuši:

Stara kola, nova ruda, hoće cura da se uda...

»*Da se uda...* Gle, pa ima tu nešto!« pomisli kneginjica te i ona htjede da se uda. Ali je htjela samo takva muža koji bi joj znao odgovarati kad bi ga štogod upitala — muža koji ne bi samo stajao kao kakva lutka i šepirio se izgledom i otmjenošću, jer je to tako dosadno.

I zapovjedi da se udaranjem u bubanj dozovu sve njezine dvorske gospođe. Kad se sve iskupiše, kneginjica im reče što je i kako je naumila, a one se uvelike obradovaše. »To nam se sviđa! Baš smo o tome nedavno mislile!« pritvrdiše sve odreda.

¹ U izvorniku: Krugemaal, P-Maal. Djeca se rado govorom igraju, izvrću riječi, stvaraju »tajni govor«, da ih drugi ne razumiju. Ponajviše u slogove u riječi umeću koji suglasnik (na primjer p) sa samoglasnikom iz prethodnog sloga, pa tako, na priliku, umjesto idemo na ulicu kazuju ipidepemopo napa upulipicupu. (Nijemci takav govor nazivaju Kauderwelsch, a Francuzi javanais.) — Prev.

Vjeruj mi, sve je živa istina što ti kazujem. Imam ti ja na onim dvorima pitomu drugu, svoju zaručnicu, što onuda slobodno šeta, pa ti od nje sve saznam.

(Ta pitoma druga bijaše, dakako, vrana, jer i vran sebi para traži, a to je vrana.)

I tako odmah iziđoše novine s obrubom od srdaca i s potpisom same kneginje. Novine objavljivahu kako svaki naočit mladić može doći kneginji na dvore i s njome razgovarati, a ona će poći za onoga koji se bude snašao kao da je kod kuće, i koji bude najbolje govorio.

Vjeruj mi, sve je zgođna istina kao što me ovdje vidiš. Nagrnulo mnoštvo svijeta, bijaše stiske i strke, ali nitko ne imaše sreće ni prvoga ni drugoga dana. Svi su znali lijepo govoriti dok bijahu na ulici, no čim bi prekoračili dvorski prag i vidjeli stražare u srebru, dvorjanike po stubama kako se kočice u zlatu, i goleme rasvijetljene dvorane, odmah bi se smeli, a tek kad bi izišli pred prijestolje gdje sjedaše kneginja! Ne znađahu usta otvoriti, već samo ponavljahu posljednju riječ što bi je kneginjica izgovorila, a do tog ponavljanja njoj ne bijaše nimalo stalo. Kao da se svima jezik zavezao, kao da bijahu opijeni — a čim bi sišli na ulicu, odmah im se govor razvezivao.

Protešla se čitava povorka ljudi, od gradskih vrata pa do dvora — bijah ondje i sve vidjeh svojim očima. Bijahu gladni i žedni, ali im u palači ne davahu ni čaše ustajale vode. Pametniji, doduše, ponesoše kruha s maslacem, ali ga ne davahu drugima, misleći u sebi: »Neka ih, neka dobro izgladne, pa ih kneginja neće uzeti.«

— A Kay, mali Kay? — prekide Gerda pitanjem. — Kada je on došao? Je li i on u tome mnoštvu?

— Stani malo, baš smo do njega došli! Elem, trećeg dana eto ti nekakva momčića: niti konja jaše niti se u kočiji vozi, već veselo zapeo pješke ravno u palaču. Oči mu svijetle poput tvojih, kosa mu lijepa i duga, ali odijelo nekako na siromašku.

— To je Kay! — uzviknu Gerda. — Oh, onda ga nađoh! — i pljesnu rukama. — Na leđima mu malen torbak... — Nije, nije, bijahu to sigurno njegove saonice! — prekide Gerda. — S njima je i otišao.

— Može biti, jer nisam baš pomno zagledao. Što ću ti sada kazivati, čuh od svoje pitome druge. Kad je stigao dvorima na vrata te ugledao stražu u srebru, a na stubama dvorjane u zlatu, nije se ni najmanje smeo; ne zbuni se, već im kimnu glavom i reče: »Zacijelo je dosadno stajati na stubama. Idem radije unutra.«

Dvorane blistale u svjetlu. Tajni savjetnici i preuzvišena gospoda šuljahu se bosim nosećim zlatnim posudama: svečanije već ne mogaše biti. Kayu čizme uvelike škripale, ali on se nije plašio.

— To je pouzdano Kay! — povika Gerda. — Dobro se sjećam, imao je nove čizme, čula sam kako škripe u bakinoj sobi.

— A jesu škripale! — nastavi vran. Ali on hrabro priđe kneginji, koja sjedaše na biseru što bijaše velik kao kolovrat. Naokolo bile dvorske dame i njihove dvorkinje, pa od dvorkinja dvorkinje, pa plemići sa svojim perjanicama i perjaničkim slugama, a i te slugice još imahu svoje skutonoše. Svi se oni poredali, a što je koji bliže vratima stajao, to se više uznosio: ni na slugina slugu, što uvijek nosi papučice, ne smiješ od pusta poštovanja oka podići — toliko se on naduo i kraj vrata ustobočio.

— Zaista strašno! — uzdahnu mala Gerda. — A Kay je ipak dobio kneginju?

— Da ne bijah vran kao što jesam, meni bi dopala kneginjica, sve ako sam već u zarukama. Zacijelo je isto tako lijepo zborio kao i ja kad govorim vranjim ili tajnim jezikom — tako mi barem kaza moja pitoma zaručnica. Dakle, momčić bijaše veseo i mio; nije došao da prosi kneginjicu, nego da joj čuje mudrost, koja mu se i svidje, a svidje se i on kneginjici.

— Sigurno je to Kay! — reče Gerda. — On je tako pametan, zna napamet računati, čak i s razlomcima! Oh, hoćeš li me povesti dvorima te kneginje?

— Lako je to reći! — uzvratila vran. — Ali kako ćemo to izvesti? Porazgovorit ću se o tome sa svojom pitomom zaručnicom; ona će nas svjetovati. Treba naime da ti kažem: takvoj maloj djevojčici kao što si ti nikada ne dopuštaju da uđe.

— Ali će meni dopustiti! — izusti Gerda. — Kada Kay samo čuje da sam došla, odmah će izići pa će me uvesti.

— Pričekaj me kraj ograde! — reče vran, kimnu glavom i odletje.

Istom se kasno uvečer vran vratio.

— Kvar-kvar! — zagrakta vran. — Pozdravlja te moja zaručnica, a evo ti šalje i komadić kruha što ga uze u kuhinji; ondje ga dovoljno ima, a ti si sigurno već ogladnjela. Ne možeš doći na dvore, jer si neobuvena: stražari u srebru i dvorjanici u zlatu ne bi te propustili. Ali se nemoj žalostiti, jer ćeš ipak onamo ući. Moja zaručnica zna za male stražnje stube što vode u spavaonicu, a zna ona i to gdje će uzeti ključ.

I tako uđoše u vrt i pođoše dugim drvoredom gdje sa grana list za listom padaše. Na dvorima se trnulo jedno svjetlo za drugim, a kad i posljednje ugasnu, vran povede djevojčicu stražnjim vratima, što bijahu samo prtvorena.

Ah, kako Gerdi lupaaše srce od straha i čežnje! Bijaše joj kao da je naumila kakvo zlo počinuti, a htjela je samo znati bješe li ono mali Kay. Da, on to bješe, i nitko drugi. Živo se Gerda spominjala njegovih pametnih očiju, njegove duge kose; gledaše ga gdje se smije, kao onda kad kod kuće sjedahu kraj ruža. Zacijelo bi se obradovao da je vidi i čuje koliki je put prevalila radi njega, te da sazna koliko su svi tugovali kad ga nije bilo. O, bješe straha i radosti u Gerdinim osjećajima.

Eto ih već na stubama. Na ormaru gori mala svjetiljka, nasred poda stoji pitoma vrana, maše glavom tamo i ovamo te promatra Gerdu, koja se pokloni, kako ju je baka naučila. — Moj mi je zaručnik, mala gospođice, tako lijepo o vama govorio — prozbori pitoma vrana. — Jako me se kosnula vaša povijest, to jest vaš život. Ali uzmite ovu svjetiljku, a ja ću poći naprijed. Idemo dobrim putem gdje nećemo nikoga sresti.

— Sve mi se čini da za nama netko ide — šapnu Gerda, a nešto kraj nje šušnu. Bješe kao da se sjene po zidu šuljaju, tankonogi konji s grivom što vijori, lovci, gospoda i gospođe na konjima.

— To su samo sni — kaza joj vrana; — dolaze da kneginji i kneževiću svrnu misli na lov. A dobro je tako, jer ćemo ih barem moći bolje u postelji motriti. Nadam se, gospođice, da nećete biti nezahvalni kada dođete do časti.

— Nije potrebno ni spominjati! — oglasi se šumski vran, vranin zaručnik.

U tim riječima uđoše u prvu dvoranu. Zidovi joj bijahu obloženi svilom crvenom kao ruže, a protkanom samim umjetnim cvijećem. I ondje kraj njih šušnuše sni, ali projuriše poput vihora, tako te Gerda nije stigla vidjeti gospodu na konjima. Zaredaše dvorane sve jedna ljepša od druge — bijaše zaista da čovjek obnevidi od pustoga krasa.

Naposljedku stigoše u ložnicu. Strop joj poput velike palme, s liščem od stakla, od samoga skupocjena prozirca, a nasred spavaonice, o debelu zlatnu dršku, vise dvije postelje baš kao dva ljiljana: u jednoj, bijeloj, spava kneginjica, a u drugoj, crvenoj, htjede Gerda naći malog Kaya. Djevojčica maknu u stranu jedan od crvenih listova i ugleda smeđ zatiljak.

»Oh, pa to je Kay!« pomisli ona te glasno izgovori njegovo ime i primaknu bliže svjetiljku, a snovi na konjima izletješe iz sobe — knežević se probudi, okrenu glavu — i gle: ne bijaše mali Kay.

Knežević je samo po zatiljku bio nalik na nj, ali bijaše mlad i divan.

Uto se probudi i kneginjica u bijelom ljiljanu te upita što se zbiva. Mala Gerda briznu u plač i ispriča im svoju povijest i sve što su vran i vrana za nju učinili.

— Oh, mala sirotice! — rekoše knežević i kneginjica te pohvališe i vrana i vranu, kazujući kako se ne srde, ali da to više ne smiju učiniti. A za ovo će ih još nagraditi.

— Želite li slobodno letjeti — upita kneginjica — ili pak želite stalno mjesto, da vas imenujem dvorskim vranama, s pravom na sve kuhinjske otpatke?

I vran i vrana duboko se pokloniše i zamoliše da im daju stalnost, jer pomišljahu na starost i u sebi govorahu: »Dobro je da pod stare dane štogod imaš.«

Knežević ustade iz postelje i ponudi Gerdi da u njoj spava — više zaista nije mogao učiniti. Djevojčica sklopi ručice i pomisli: »Kako su ipak dobri ljudi i životinje.« Nato zaklopi oči i blago usnu. Snovi opet uletješe, ali sad bijahu poput anđela te uzeše vući male saonice na kojima sjedi Kay i kima glavom...

Ali sve to bješe sanak pusti što se rasplinuo čim se Gerda probudila.

Sutradan je od glave do pete odjenuše u svilu i kadifu. Ponudiše joj da ostane u njih na dvorima, gdje će joj krasno biti. Ali Gerda zamoli da joj daju mala kola s jednim konjem te par malih čizama, jer je naumila opet u svijet, tražiti Kaya.

Dadoše joj čizmice i malen kolčak i krasno je odjenuše, a kad pođe, dvoru pred vratima stajaše nova novcata kočija od suhoga zlata. Na kočiji kao zvijezda blistao kneževski grb. Kočijašu, slugama i predjahačima — jer i njih bijaše — zablistale krune na glavi; sam joj knežević i kneginjica pomogoše da uđe u kočiju i poželješe joj sretan put.

Vran, koji se međutim vjenčao sa svojom zaručnicom, otprati Gerdu tri milje. Sjedio je u kočiji djevojčici sa strane, jer nije podnosio da se vozi natraške. Pitoma vrana stajala dvoru na vratima i mahala krilima; nije pošla u pratnju, jer ju je glava boljela: odonda, kako je dobila stalnost u službi, previše jede.

U kočiji bila sva sila slatkiša, a pod sjedalom obilje voća i kolača.

— Zbogom, zbogom! — dovikivahu knežević i kneginjica.

Mala se Gerda rasplakala, a s njome i vran suze lio. Tako prevališe prve milje, a nato se i on s njome pozdravi, no teška se srca rastadoše.

Vran prhnu na drvo i stade mahati crnim krilima dokle god mogaše vidjeti kočiju što se u daljini sjala kao sunce.

Peta priča

Mala razbojnica

Prolazili su tamnom šumom, a kočija blistala poput zublje. To je razbojнике bolo u oči, oni to ne mogahu trpjeti.

— Pa to je suho zlato! — povikaše razbojnici pa iskočiše iz zasjede, pograbiše konje, ustaviše od zlata kočiju, pobiše jahače, kočijaša i sluge, a onda izvukoše malu Gerdu.

— Tusta je i lijepa kao da su je samim orasima kljukali! — promrsi stara razbojnica, kojoj po bradi bijahu probile duge, oštre dlake, a guste joj obrve pale preko očiju. — Bit će tečna kao malo tusto janje. Što ćemo omastiti brke!

I poteže goli nož, koji zasja da te groza hvatala.

— Jao! — ciknu stara razbojnica, jer je u isti čas njezina kćerkica koju nosaše na leđima, ugrize za uho tako divlje i bijesno da bijaše milina.

— Ti gnusno dijete! — rasrdi se majka i ne stiže zaklati Gerdu.

— Hoću da se sa mnom igra! — propiskuta razbojnička djevojčica. — Mora mi dati svoj kolčak, svoju lijepu haljinu, mora spavati kraj mene, u mojoj postelji.

Rekavši to, opet je ugrize za uho, tako da je stara razbojnica poskočila uvis i počela se vrtjeti, a razbojnici se grohotom smijali govoreći:

— Gledaj kako pleše sa svojom djevojčicom!

— Hoću u kočiju! — opet će razbojničko dijete, te provede svoju volju, jer bješe veoma razmaženo i tvrdoglavo.

I sjede do Gerde u kočiju, pa se tako povezoše preko panjeva i grmlja sve dublje u šumu.

Razbojnička djevojčica bijaše kolika i Gerda, ali jača, širih ramena i tamnije kože. Oči joj sasvim crne, gotovo tužne.

Ona zagrla Gerdu govoreći joj:

— Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te. Ti si sigurno kakva kraljevna.

— Nisam — uzvratila Gerda te joj ispriča sve što se zbilo s njome i koliko voli maloga Kaya.

Razbojnička je djevojčica sasvim ozbiljno gledaše i kimaše glavom, a naposljetku joj opet reče: — Neće te zaklati sve dokle se ja ne razljutim na te, a tada ću te sama zaklati.

I pošto Gerdi obrisa suze s očiju, zavuče obje ruke u lijepi kolčak koji bijaše tako mekan i topao.

Najednom se kočija zaustavi: bijahu stigli na dvorište razbojničkog zamka. Zamak bijaše raspukao od vrha do dna, iz pukotina izlijetahu vrane i gavrani. Grdni psi, od kojih se svaki činio da bi mogao čovjeka progutati, počеше poskakivati, ali ni jedan ne zalaja, jer to bijaše zabranjeno.

U golemoj, staroj i počađavjeloj dvorani nasred kamenog poda gori vatra; dim se povija pod svodom tražeći oduška; na vatri velik kotao — u njemu juha vri — a na ražnjevima vrte se zečevi i kunići.

— Noćas ćeš spavati sa mnom, gdje su moje male životinje — kaza mala razbojnica.

Dobiše jela i pila, a pošto se nahraniše i napojiše, odoše u kut, gdje bijaše nametana slama, a po njoj prostirke. Nad glavom im po letvama i prečkama na stotine golubova; činilo se da svi spavaju, no ipak se malo uzvrpoljiše kad su stigle djevojčice.

— Svi su moji! — kaza mala razbojnica pa odmah zgrabi najbližeg, uhvati ga za noge i njime potrese da je počeo krilima udarati.

— Poljubi ga! — povika i prikuči ga Gerdi u lice.

— Ondje su šumski gadovi — nadoveza i pokaza gore na mnoštvo letava, iza kojih u udubini u zidu bijaše par divljih golubova. — Da nisu zatvoreni, davno bi odletjeli.

— A ovo ti je moj stari, dragi Jelenko — i to govoreći povuče za rogove soba kojemu se oko vrata sjao bakarni lanac, jer bijaše privezan. — Moramo ga držati privezana, jer bi nam odmah umaknuo. Svake ga večeri ispod vrata pošakljam svojim oštrim nožem, a on se toga strašno boji.

Iz pukotine u zidu izvuče dugačak nož te njime poče gladiti soba ispod grla. Jadna se životinja stade bacati nogama, a mala razbojnica udari u smijeh i povuče Gerdu u postelju.

— Zar ćeš s tim nožem i spavati? — upita Gerda, plašljivo je gledajući.

— Uvijek spavam s nožem u ruci! — uzvratila mala razbojnica. — Nikad ne znaš što može biti. Ali, kazuj mi opet što si mi prije pričala o malom Kayu i zašto si se zaputila u bijeli svijet.

I Gerda joj poče kazivati sve iz početka, a divlji golubovi gukahu gore u krletki, dok ostali spavahu.

Mala je razbojnica ovila ruku Gerdi oko vrata, a u drugoj stisnula nož i spavala da se orilo. Gerda ne mogaše ni oka sklopiti — ne znađaše, jadnica, što je čeka: život ili smrt. Razbojnici posjedali oko vatre te piju i pjevaju, a stara se razbojnica premeće. Da užasna li prizora za nježnu djevojčicu!

Sada divlji golubovi zagukaše:

— Gu-u-gu! Vidjeli smo malog Kaya. Bijela mu koka saonice vukla, a on sjedio sa Snježnom kraljicom u njezinim saonama; provezli se odmah iznad šume dok smo još u gnijezdu ležali. Sve nas je, male ptice, svojim strašnim dahom zadahnula, te svi pogiboše do nas dvoje. Gu-ugu!

— Što vi to gore kazujete? — doviknu im Gerda. — Kamo je to išla Snježna kraljica? Je li vam štogod o tome znano?

— Išla je zacijelo u Laponsku, jer je ondje vječni snijeg i led. Pitaj samo toga soba što je tu privezan.

— Ondje je snijeg i led, ono je divan, blagoslovljen kraj! — uzdahnu sob. — Ondje slobodno naokolo skačeš, juriš preko velikih, blistavih dolina! Tamo je Snježna kraljica razapela svoj ljetni šator, ali su njezini dvori gore više prema Sjevernom polu, na otoku koji se zove Spitsberg.

— O, Kayu, mali Kayu! — uzdisaše Gerda.

— Ta budi mirna i spavaj! — progovori mala razbojnica — jer ću ti zabosti nož u grudi!

Ujutro Gerda razbojničkoj djevojčici ispriča sve što joj divlji golubovi rekoše, a mala se razbojnica uozbilji, kimnu glavom i reče:

— Ta opet je isto! Kakve koristi!

— Znaš li gdje je Laponska? — upita soba.

— Tko bi to znao bolje od mene! — uzvratila sjeverni jelen, a oči mu se zakrijesiše. — Ondje sam došao na svijet i odrastao, ondje sam skakao po snježnim ravninama.

— Čuj! — reći će razbojnička djevojčica Gerdi. — Kako vidiš, svi su naši muškarci otišli, samo je majka kod kuće, te će i ostati; no kasnije će, za doručak, potegnuti iz velike čuture i malo podrijemati, a onda ću ja već nešto za te učiniti.

Nato skoči iz postelje, obisnu majci oko vrata i potegavši je za bradu reče:

— Dobro jutro, draga moja kozo!

A mati je čvrknu po nosu da je pocrvenio i pomodrio, ali to bijaše od puke dragosti i ljubavi. Pošto je mati potegla iz svoje čuture i malo zadrijemala, mala razbojnica ode jelenu pa mu reče:

— Rado bih te još koji put oštrim nožem pošakljalala ispod vrata, jer si onda tako smiješan, ali svejedno: odvezat ću te i pomoći ti da odeš u svoju Laponsku; ali treba da valjano grabiš i da ovu djevojčicu odneseš u dvore Snježne kraljice, u kojima boravi njezin drug u igri. Ta valjda si čuo što je pripovijedala, jer je dobrano glasno govorila, a ti znaš prislušivati.

Sob poskoči uvis od radosti. Mala razbojnica podiže Gerdu na nj; bijaše oprezna te je čvrsto veza da ne padne, i još joj dade jastučić da joj bude mekše.

— Evo, nek ti bude — reče joj. — Uzmi svoje krznene čizme, jer će biti zima. Kolčak ću zadržati, jer je zaista lijep. Ali ipak nećeš zepsti, jer evo ti velikih rukavica moje majke: sezat će ti do lakta. Ded navuci ih! Eto si sada po rukama nalik na moju ružnu majku.

Gerda plakaše od radosti.

— Ne trpim da plačeš! — odsiječe mala razbojnica. — Sada bi se morala veseliti. Na, evo ti dva kruha i butina, da ne budeš gladna.

Oboje priveza straga na soba. Mala razbojnica otvori vrata, dozva velike psine unutra, prereza nožem konop i doviknu sobu:

— Bježi sad i pazi na djevojčicu!

Gerda ispruži obje ruke u velikim rukavicama i pozdravi se s malom razbojnicom, a sob poteče kroz veliku šumu brže što je ikad mogao te pojuri preko grmlja i šikarja, preko močvara i stepa. Zavijahu vuci, a gavrani graktahu. Lako pucketanje čulo se u zraku — nebo se osu crvenilom.

— Evo moje stare sjeverne svjetlosti! — uskliknu sob. — Gledaj kako blista!

A onda poletje još brže, ne zastajući ni danju ni noću. Nestade kruha i butine — stigoše u Laponsku.

Šesta priča - Laponka i Čuhonka

Zaustaviše se kraj neke male kuće. Bješe to jadna koliba: krov joj se spustio do zemlje, a vrata joj tako niska da su ljudi morali puzati kad bi ulazili ili izlazili. U kući ne bijaše nikoga doli stare Laponke što je kraj svjetiljke uljanice ribu pržila.

Sob pripovjedi Laponki cijelu Gerdinu povijest, ali tek pošto je najprije svoju ispričao, jer mu se njegova činila važnijom. Gerda se sva ukočila od studeni, te ne mogaše ni riječi izustiti.

— Kukavci moji! — kaza Laponka. — Još vam valja mnogo putovati; morate prijeći više od sto milja da stignete na visočje Finmarka, gdje stoluje Snježna kraljica i gdje svake večeri modri oganj pali. Napisat ću vam nekoliko riječi na suhom bakalaru, jer nemam papira, pa ga gore predajte Čuhonki, koja će vas bolje uputiti negoli ja.

Kad se Gerda ugrijala, te pošto se nahranila i napila, Laponka napisa nekoliko riječi na sušenom bakalaru i kaza djevojčici da pazi na pismo, pa je smjesti i priveza na soba, a Jelenko opet pojuri. Pucketalo u zraku, a krasna modrikasta svjetlost plamsala cijele noći. Stigoše u Finmark i zakucaše Čuhonki na dimnjak, jer ne imaše vrata.

Unutra bila tolika vrućina da je Čuhonka išla gotovo naga; bješe malena i veoma prljava. Ona odmah Gerdi svuče haljine, rukavice i čizmice da joj ne bude odveć vruće, a jelenu stavi komad leda na glavu, te počne čitati što na bakalaru bijaše napisano. Pročita do tri puta, tako te znade napamet, a onda ribu baci u kotao, jer se lijepo mogla pojesti, a u Čuhonke se nije rasipalo.

Sada sob najprije ispriča svoju povijest, a onda Gerdinu. Čuhonka žmirkaše svojim pametnim očima, ali ništa ne reče.

— Ti si tako pametna — kaza sob. — Znam da možeš sve vjetrove svijeta jednim koncem *svezati*:² kada brodar odriješi jedan čvor, eto mu pogodna vjetra; odveže li drugi, oštro zapuše; odriješi li treći i četvrti, obori se oluja što stabla iz korijena čupa. Ne bi li htjela ovoj djevojčici dati napitak da dobije snagu *dvanaestorice* ³ i da svlada Snježnu kraljicu?

— Snagu dvanaestorice? — začudi se Čuhonka. — Ništa joj ne bi koristilo.

I priđe polici, skide s nje veliku, smotanu kožu i razmota je. U njoj bijahu ispisana čudnovata slova. Čuhonka se u nju zadubi te čitaše i čitaše da joj je sve kapao znoj sa čela.

² I na Sjeveru imaju priču o Eolu, poznatu priču o Fincu koji upravlja vjetrovima, I jedna između dansko-norveških junačkih pjesama (*Kämpeviser*) kazuje kako od dvanaestero braće kraljice Ingeborg prvi mogaše rukom vjetrove okretati — den förste kunde vende veyret med sin haand... (Alle Kunster ere ikke lovlige, Nisu sva umijeća dopuštena, strofa 3.) — Prev.

³ U izvorniku: tolv Mands Styrke, snaga dvanaestorice muževa. Ta dvanaestorica jesu slavni dvanaest sinova Arngrimovih što se spominju u staronordijskim narodnim pjesmama i pripovijetkama. Snagu dvanaestorice — *tólf manna fjör* — spominje, na priliku, i *Hervarar saga*, u 7. odsječku. — Prev.

Sob je sveudilj moljaše za malu Gerdu, koja u nju upiraše oči pune suza i molbi, te Čuhonka i opet poče žmirkati. Povuče soba u kut i ondje mu, pošto mu izmijeni led na glavi, stade šaptati:

— Mali je Kay doista kod Snježne kraljice; sasvim je zadovoljan i misli da nigdje na svijetu nije onako lijepo; to dolazi odatle što mu je zrnce staklovine zašlo u srce, a trunak mu sitan još oko natrunio. Valja mu najprije odande ukloniti staklovinu, jer ako se ne izvadi, od njega nikad više pravog čovjeka, a Snježna će kraljica čuvati moć nad njim.

— Zar ne možeš maloj Gerdi dati štogod **4** čime bi sve to nadvladala?

— Ne mogu joj dati veće moći nego što je već ima. Zar ne vidiš kolika je u nje moć? Zar ne vidiš kako joj moraju služiti i ljudi i životinje? Zar ne vidiš koliko je, sve onako bosa, po svijetu prošla? Neće ona u nas snage smoći, niti joj je mi možemo dati; moć je u njezinu srcu, ondje ona snagu smâže, jer je milo, nevino dijete. Ne uzmogne li sama Snježnoj kraljici stići i malome Kayu izvaditi staklovinu, u nas joj slaba pomoć. Dvije milje odavde počinje vrt Snježne kraljice. Oduzmi onamo djevojčicu i ostavi je kad dođeš do velikog grma što s crvenim bobicama u snijegu stoji. Ne troši riječi, već pojuri da se što prije ovamo vratiš!

I Čuhonka podiže malu Gerdu na soba, koji pojuri što je bolje mogao.

— Jao, nemam čizama ni rukavica! — povika mala Gerda kad oćutje ljutu studen.

Sob se ne usudi stati, već poteče dok ne stiže do velikoga grma s crvenim bobicama. Tu spusti djevojčicu, poljubi je u usta, a krupne mu suze potekoše niz lice. Zatim iz sve snage pojuri natrag.

Uboga Gerda ostade sama, bez cipela, bez rukavica, sama sred Finmarka — te strašne ledene krajine.

Potrča naprijed što je bolje mogla. Odjednom naiđe čitav roj snježnih pahuljica: nisu padale ozgo — nebo je bilo posve vedro i sjalo sjevernom svjetlošću. Pahuljice se po tlu povijale, a što dolažahu bliže, bivahu sve veće. Gerda se prisjeća kako bijahu krasne i velike pahuljice što ih je nekoć na povećalo gledala; ali su ove sadanje sasvim drukčije — velike i strašne, živa stvorenja: to je predstraža Snježne kraljice.

Bijaše ih najčudnovatijeg obličja: jedne kao ružni veliki ježevi, druge kao zmijska klupka iz kojih glave vire; neke opet nalik na male, debele medvjede što im se dlaka naježila; sve blistahu bijelim sjajem — bijahu to žive snježne pahuljice.

Gerda se pomoli Bogu. Studen bijaše tolika da je mogla vidjeti vlastiti dah što joj poput dima izlažaše na usta. Dah se sve više zgušnjavao i pretvarao u male bijele anđelke, koji su sve više rasli čim bi se tla dotakli; svaki imaše šljem na glavi, a štit i koplje u rukama. Bivalo ih sve više i više, a kad Gerda dovrši molitvu, bješe ih oko nje čitava vojska. Udarahu svojim kopljima na jezive snježne pahulje kidajući ih na komadiće, a mala Gerda sasvim sigurno i mirno pođe naprijed. Anđeli je milovahu po nogama i rukama, te je manje ćutjela studen, ma kako da je stezala, pa je brzo hitala dvorima Snježne kraljice.

A sada nam najprije valja vidjeti što je s Kayem. On, naravno, nije ni mislio na malu Gerdu, ni slutio nije da je ona već pred dvorima.

4 U staronordijskim se narodnim pjesmama i pripovijetkama kazuje da se Laponci i Finci razumiju u čarolije (usporedi Völundarquidha — Pjesma o Völundru — strofa 12.). — Prev.

Sedma priča

Na dvorima Snježne kraljice

Zidovi na dvorima bijahu od snježnih smetova, a prozori i vrata od britkih vjetrova. Bijaše više od stotinu dvorana — sve onakvih kako ih je snježna vijavica sazdala — a najveća se između njih protezala više milja u dužinu. Jaka ih je sjeverna svjetlost sve rasvjetljivala; sve su bile prostrane, puste i prazne, ledene i blistave.

Nikad nije ondje radost zavirila, nikad da bi se barem medvjedi malo plesom zabavili, uz glazbu britkog sjevera što bi mogao svirati, a bijeli medvjedi plesati na stražnjim nogama i pokazivati svoju

otmjeno; nikad se ondje nije skupilo društvo na igru, da se čvoka po njuškama i udara po šapama; nikad se nisu na ogovaranje uz kavu sastale gospođice bijele lije: puste, goleme i studene bijahu dvorane Snježne kraljice. A sjeverna svjetla plamsahu u takvoj pravilnosti da se moglo vidjeti i kad stajahu najviše i kad bijahu najniže.

Posred puste, neizmjerne snježne dvorane bijaše zamrznuto jezero; ledena mu kora ispucala u tisuće komada, a svi se ti komadi podudarahu oblikom i veličinom da činjahu pravo remek-djelo umještva. Nasred jezera sjedila Snježna kraljica, kad bijaše kod kuće, i tada bi govorila da sjedi u ogledalu razuma, a to da je jedino i najbolje na svijetu.

Mali Kay sav modar od studeni, čak gotovo crn, ali on nije ni zamjećivao, jer mu je Snježna kraljica cjelovima oduzela osjećaj hladnoće, a srce mu ionako ne bijaše drugo doli komad leda. Zabavljao se dovlačeći oštre plohe leda, što ih svakojako slagaoš hoteći nešto sastaviti — upravo onako kao što i mi slažemo drvene pločice i sastavljamo ih u različite slike. I Kay slagaoš različite slike, i to nadasve umjetnički sastavljene: bijaše to ledena igra razuma. U njegovim očima bijahu te slike izvanredne i osobito važne — a tako mu se činilo zbog onog trunca staklovine što ga imao u oku. Slagaoš i čitave slike od pisanih riječi, ali nikad ne znađoš složiti riječ koju je najviše želio, a to je riječ: *vječnost*. Snježna mu je kraljica kazala: »Uspiješ li to složiti, bit ćeš svoj gospodar, a ja ću ti pokloniti cio svijet i još klizaljke povrh toga.« Ali nije uspio.

— A sada mi je poći u tople krajeve — reče Snježna kraljica. — Idem onamo zaviriti u one crne lonce. (To mišljaše na Etnu i Vezuv — kako ih mi zovemo — na brda što oganj rigaju.) Malko ću ih obijeliti; valja tako, a dobro je za limune i vinovu lozu.

I Snježna kraljica odletje, a Kay ostade sam samcat u golemoj i pustoj ledenoj dvorani što se protezala milje i milje. Promatrao je komade leda te mislio i mislio, tako da je u njemu sve pucalo. Sjedio je mirno i ukočeno, te bi čovjek rekao da se smrznuo.

Upravo u taj čas u dvore stupi mala Gerda; uđe na velika vrata gdje britki vjetrovi brujahu. Ona izmoli večernju molitvu, a na to se vjetrovi stišaoš, kao da pođoše na počinak. Djevojčica uđe u veliku i pustu ledenu dvoranu — ugleda Kaya, poznađe ga, poletje i obisnu mu oko vrata, čvrsto ga zagrla i reče: — Kayu, dragi, mali Kayu! Napokon te nađoh! Ali je Kay i dalje mirno sjedio, ukočen i hladan.

Gerda briznu u plač; vrele suze što joj niz lice potekoše stadoše kapati Kayu na grudi, te mu u srce prodriješe, rastopiše onaj komad leda i rastočiše česticu staklovine što mu bijaše u srce zašla. Dječak pogleda djevojčicu, a ona zapjeva:

Ruže cvatu, a kad prođu, Božića nam dani dođu.

Nato i Kay zaplaka; plakaše, a suzama što ih je ronio isplaka i onaj trunak staklovine što mu bijaše u oku; tada prepozna Gerdu i kliknu: — Gerdo, draga mala Gerdo! Gdje si tako dugo bila? A gdje sam to ja bio?

I pogleda oko sebe.

— O, što je hladno! Kakav je ovo beskraj i kakva pustoš! — uzviknu i privinu se uz Gerdu, koja se smiješila, dok su joj suze radosnice tekle niz lice.

Bješe to radostan, tako blažen prizor da su i sami komadi leda od radosti zaigrali, a kad se umoriše, sastaviše se i složiš riječ za koju mu ono Snježna kraljica obeća, uspije li je sastaviti, da će postati svoj gospodar i da će na dar dobiti cio svijet, a još i klizaljke povrh toga.

Gerda ga poljubi u obraze, a obrazi mu procvaše; cjeliva mu oči, a one zasjaše poput njezinih; posu mu cjelovima ruke i noge, te on ozdravi i postade čio. Neka se slobodno vrati Snježna kraljica: povelja o njegovu oslobođenju bijaše ispisana blistavim komadima leda.

I oni se uzeše za ruke i odoše s velikih, pustih dvora; razgovarahu o baki i o ružama na krovu; kuda prolazahu, stišavali se vjetrovi, a sunce sjalo. Kad stigoše do grma s crvenim bobicama, ugledaoš soba, koji ih je ondje već čekao: sob bijaše doveo i košutu, a ona djevojčicu i dječaka napoji toplim mlijekom i poljubi ih u usta.

Sobovi odnesoše Kaya i Gerdu najprije Čuhonki, u koje se ogrijaše u vrućoj sobi i propitaše za povratak kući, a zatim Laponki, koja im saši novo ruho i pripremi svoje saonice.

Sob i košuta otpratiše ih sve do granice one zemlje; ondje gdje se pojavilo prvo zelenilo dječak se i djevojčica oprostije sa sobovima i s Laponkom.

— Zbogom, zbogom! — povikaše na rastanku.

Zacvrkutale prve ptičice na granama što se bijahu okitile zelenim pupoljcima kadli se iz šume pojavi djevojčica jezdeći na prekrasnu konju što ga Gerda dobro poznaše: ta bijaše nekoć upregnut u zlatne kočije. Jahačici na glavi svijetlocrvena kapa, a samokres za pojasom: bila je to mala razbojnica, kojoj je dodijalo da bude kod kuće, pa se sad otisnula najprije put sjevera, a onda će, padne li joj na um, okrenuti na drugu stranu. Ona odmah prepozna Gerdu, i Gerda nju — da puste li radosti!

— Lutaš li mi, lutaš, momčiću! — reći će razbojnica malom Kayu. — Rad bih znati jesi li zaslužio da se za tobom ide na kraj svijeta!

A Gerda je potapša po obrazu i upita za kneževića i kneginjicu.

— Otišli su u tuđinu! — uzvratila razbojnička djevojčica.

— A vran? — priupita Gerda.

— Vran je uginuo — odvratio ona. — Pitoma je njegova družica obudovjela te sad nosi crnu vunenu nit oko noge; tužna je i žalosna... ali sve su to brbljarije! Nego, ded mi reci kako si ti i kako si njega našla. Nato joj Gerda i Kay sve pripovjediše.

— Eto, sad je i tome kraj! — kaza mala razbojnica, pruži im oboma ruku i obeća da će im doći u pohode ako je ikad sreća u njihovo mjesto nanese.

To reče i odjezdi u široki svijet.

Kay i Gerda uzeše se za ruke i pođoše svojim putem. Što su dalje išli, sve je više proljeće osvajalo noseći zelenilo i cvijeće. Zvona se glasahu sa zvonika, i oni prepoznaše visoke tornjeve i veliki grad u kojem življahu.

Uđoše u grad i odoše ravno baki na vrata, pa uza stubu u sobu, gdje sve bijaše na istome mjestu — sve kao prije: ura udarala svoje »tika-taka, tika-taka«, a kazaljke se okretale. Ali ulazeći na vrata zamijetiše kako su postali odrasli ljudi. Ruže na žlijebu provirivahu s krova na otvorene prozore, a i dječje klupice još ondje bijahu.

Kay i Gerda sjedoše svako na svoju klupicu i uzeše se za ruke. Kao ružan san zaboraviše ledenu pustoš i krasotu na dvorima Snježne kraljice.

Baka sjedaše na jasnome Božjem suncu i naglas čitaše iz Biblije: »Ne budete li kao djeca, nećete ući u kraljevstvo nebesko.«

A Kay i Gerda pogledaše jedno drugome u oči i odjednom shvatiše staru pjesmu:

Ruže cvatu, a kad prođu, Božića nam dani dođu.

I tako sjedahu njih dvoje, odrasli a ipak djeca — djeca srcem — i bijaše ljeto, toplo, blago ljeto.